

Predmet V.K. protiv Hrvatske – Presuda Europskog suda za ljudska prava

UDK: 341.231.14(4:497.5)

342.722(497.5)

Sažetak

Republika Hrvatska je do sada u predmetima pred Europskim sudom za ljudska prava izgubila sve predmete iz područja obiteljskoga prava, s time da je uglavnom bila riječ o problemima primjene propisa. U ovom radu riječ je o predmetu u kojem je 2012. godine Europski sud za ljudska prava odlučio da je dugotrajnim postupkom za razvod braka hrvatskom državljaninu povrijeđen niz prava koja se jamče Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava, od čega treba izdvojiti pravo na suđenje u razumnom roku (članak 6. Konvencije), pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života (članak 8. Konvencije), kao i pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji (članak 12. Konvencije). Ovaj rad uz uvodne napomene, prikaz činjeničnog stanja, relevantne norme mjerodavnog domaćeg prava, navode stranaka te odluku Suda sadrži i autorove komentare, vezane uz navode stranaka i odluke Suda.

Ključne riječi: Europski sud za ljudska prava, pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji, pravo na razvod braka, pravo djeteta na saznanje o podrijetlu, povreda prava

1. Uvod

Europski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Sud) (eng. European Court of Human Rights, fr. Cour européenne des Droits de l' Homme) je sudska institucija Vijeća Europe, osnovana 1959. godine, za zaštitu prava i sloboda koje se jamče Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Sjedište Suda nalazi se u Strasbourgu u Francuskoj. Suce bira Parlamentarna skupština Vijeća Europe na vrijeme od 9 godina, a broj sudaca (47) odgovara broju članica Vijeća Europe.¹ Pravomoćne i izvršne sudske odluke postaju izvor prava, odnosno osnova svih budućih odlučivanja. Svaki pojedinac, skupina pojedinaca, tvrtka ili nevladina organizacija može se obratiti Sudu pod uvjetom da su iscrpljena sva domaća pravna sredstva.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda² (u daljnjem tekstu: Konvencija) (eng. European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, fr.

¹ Hrvatska sutkinja u vrijeme donošenja odluke o predmetu koji je tema rada bila je prof. dr. sc. Nina Vajić s Katedre za međunarodno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2012. sutkinja iz Hrvatske je prof. dr. sc. Ksenija Turković s Katedre za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

² Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda: MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10

Convention européenne de sauvegarde des droits de l'Homme et des libertés fondamentales) međunarodni je ugovor o zaštiti ljudskih prava i sloboda u Europi te je kao takav najstariji i najučinkovitiji sustav za zaštitu ljudskih prava u svijetu. Potpisana je u Rimu 4. studenoga 1950. Hrvatska je Konvenciju i njene protokole ratificirala 5. studenoga 1997. godine postavši tako 40. država koja je to učinila. Države potpisnice Konvencije obvezuju se da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom sporu u kojem su stranke.

Sud sa svojom praksom značajan je za oblikovanje standarda zaštite ljudskih prava, kako u Vijeću Europe, tako i u Europskoj uniji. Sud primjenjuje Konvenciju na način da je čini živim instrumentom zbog iščitavanja prava i sloboda sadržanih u Konvenciji u danom trenutku, uzimajući u obzir socijalnu stvarnost i pravno uređenje u državama članicama vijeća Europe.³

Predmet V.K. protiv Hrvatske (br. 38380/08) okončan je usvajanjem presude 6. studenog 2012. Tom presudom Sud je po prvi puta u svojoj praksi razvio utvrđenje da je zbog prekomjerne duljine trajanja postupka razvoda povrijeđeno podnositeljevo pravo na brak. Naime, pravo na brak jamči se u članku 12. Konvencije.

U radu ću analizirati presudu, odnosno pojedine navodne povrede Konvencije iznoseći pritom navode svake od stranaka. Nadalje, iznijet ću odluku koju je Sud donio za svaku od navodnih povreda Konvencije te odštetu koju je dosudio podnositelju. Konačno, na kraju svakog poglavlja izložit ću vlastite komentare vezane za navode stranaka i odluke Suda.

2. Činjenično stanje

Dana 30. studenog 2002. godine V.K.⁴ (u daljnjem tekstu: podnositelj) je sklopio brak s M., a 22. rujna 2003. u tom je braku rođeno dijete K. Podnositelj je 14. travnja 2004. Općinskom sudu u Z. podnio tužbu za razvod braka. Na sljedećem ročištu stranke su se sporazumjele o razvodu braka.

Dana 2. kolovoza 2005. godine podnositelj je Općinskom sudu u Z. podnio posebnu tužbu radi osporavanja očinstva nad K. Na ročištu 10. srpnja 2006. godine podnositelj je zatražio od Općinskog suda u Z. da spoji postupak za razvod braka s postupkom u kojem on osporava očinstvo nad K. Općinski sud je taj zahtjev usvojio.

Dana 27. studenog 2007. godine podnositelj je Ustavnom sudu Republike Hrvatske podnio ustavnu tužbu zbog duljine postupka, koja je proslijeđena Županijskom sudu u Z. na daljnje rješavanje. Podnositelj je prigovorio da je Općinski sud u Z. odbio njegov zahtjev za donošenje djelomične presude kojim bi njegov brak bio razveden. Županijski sud u Z. usvojio je podnositeljev prigovor zbog duljine postupka te mu je dosudio iznos od 5.000 HRK kao naknadu za povredu podnositeljevog prava na suđenje u razumnom roku te naložio Općinskom sudu u Z. da donese odluku što je prije moguće, a najkasnije u roku od šest mjeseci. Podnositelj je podnio žalbu Vrhovnom sudu protiv rješenja Županijskog suda u Z. u dijelu koji se odnosi na dosuđenu naknadu. Žalba je usvojena te je Vrhovni sud dosudio podnositelju daljnju naknadu u iznosu od 3.000 HRK s obzirom na duljinu postupka.

Dana 30. studenog i 1. prosinca 2009. godine podnositelj je obavijestio Općinski sud u Z. da povlači svoju tužbu u pogledu očinstva nad K. zbog toga što mu je plaćanje zatraženog iznosa za DNK test stvorilo neizdrživ financijski pritisak, budući da je nezaposlen i bez ikakvih izvora prihoda. Također je zatražio da brak bude razveden što prije moguće, budući da mu socijalna primanja ovise o bračnom statusu. Općinski sud je razveo brak

³ KORAC GRAOVAC, A., „Hrvatsko obiteljsko pravo pred Europskim sudom za ljudska prava“, u: Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Derenčinović, D. (ur.), 2013., str. 39. – 51.

⁴ Potpredsjednik Odjela prihvatio je podnositeljev zahtjev da njegovo ime ne bude otkriveno (Pravilo 47., stavak 3. Poslovnika Suda).

između podnositelja i M. te odlučio o iznosu za uzdržavanje djeteta i susretima i druženju između podnositelja i njegovog djeteta.

Podnositelj je 2010. godine sklopio brak s J.V.

3. Navodna povreda članka 6., stavka 1. Konvencije

3.1. Mjerodavno domaće pravo

Članak 29. Ustava Republike Hrvatske⁵ glasi: „Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama...“

Mjerodavna odredba Zakona o parničnom postupku⁶ glasi kako slijedi: „(1) Ako su na temelju raspravljanja sazreli za konačnu odluku samo neki od više tužbenih zahtjeva, ili ako je samo dio jednog zahtjeva sazrio za konačnu odluku, sud može u vezi sa sazrelim zahtjevima, odnosno dijelom zahtjeva zaključiti raspravu i donijeti presudu (djelomična presuda). (2) Sud je dužan bez odgode donijeti djelomičnu presudu ako su, na temelju priznanja ili odricanja od više istaknutih zahtjeva samo neki sazreli za konačnu odluku, ili ako je samo dio jednog zahtjeva sazrio za takvu odluku...“

Mjerodavna odredba Zakona o sudovima⁷, koji je bio na snazi u predmetno vrijeme glasi: „(1) Stranka u sudskom postupku koja smatra da nadležni sud nije odlučio u razumnom roku o njezinom pravu ili obvezi (...), može neposredno višem sudu uputiti zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.“

„(1) Ako sud iz članka 27. ovoga Zakona utvrdi da je zahtjev podnositelja osnovan, odredit će rok u kojem sud pred kojim je postupak u tijeku mora odlučivati o pravu ili obvezi (...) podnositelja zahtjeva, te odrediti primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegovog prava na suđenje u razumnom roku.“

3.2. Navodi stranaka

Podnositelj je prigovorio duljini građanskog postupka pred Općinskim sudom u Z. Pozvao se na članak 6. Konvencije koji, u mjerodavnom dijelu, glasi: „Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi...svatko ima pravo da...sud...u razumnom roku ispita njegov slučaj...“

Podnositelj je smatrao da domaće vlasti nisu ispitale sve mjerodavne činjenice koje se odnose na duljinu postupka te je istaknuo da prvostupanjski sud nije donio odluku u roku koji su mu odredili viši sudovi (najdulje šest mjeseci). U vezi s iscrpljenjem domaćih pravnih sredstava, smatrao je da je podnošenjem tužbe zbog cjelokupne duljine postupka Ustavnom sudu iscrpio domaća pravna sredstva. Naposlijetku je tvrdio da postupak nije okončan zbog revnosti Općinskog suda u Z., nego zato što je povukao svoju tužbu koja se odnosila na očinstvo, što je učinio kako bi se mogao razvesti, unatoč tome što je ovako ostao u vječnoj sumnji u svoje očinstvo nad tim djetetom.

Vlada je tvrdila da su domaće vlasti izričito priznale da je došlo do povrede njegovog prava na suđenje u razumnom roku i dosudile mu primjerenu naknadu. Pozivajući se na sudsku praksu Suda u predmetu *Lazić protiv Hrvatske* (br. 55507/07), tvrdila je da podnositelj nije iscrpio domaća pravna sredstva budući da nije podnio novi zahtjev za zaštitu

⁵ Ustav Republike Hrvatske: NN 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14

⁶ Zakon o parničnom postupku: Službeni list SFRJ 4/77, 36/77 (*corrigendum*), 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 123/08, čl. 329.

⁷ Zakon o sudovima: NN 150/05, 16/07, 113/08, čl. 27. – 28.

prava na suđenje u razumnom roku, za razdoblje nakon što je Županijski sud u Z. utvrdio povredu njegovog prava na suđenje u razumnom roku.

Vlada se nije složila da se odugovlačenja koja su se dogodila nakon odluke Vrhovnog suda mogu pripisati nacionalnim sudovima. Tvrdila je da je predmet bio vrlo složen budući da se radilo o tri usko povezana pravna pitanja (razvod, očinstvo i uzdržavanje djeteta). Također je navela da je Općinski sud u Z. donio svoju presudu s najmanjim mogućim zakašnjenjem u odnosu na rok koji su mu odredili viši sudovi. Konačno, Vlada je navela da je podnositelj, zajedno s drugom strankom, prouzročio odugovlačenja u postupku. Stoga, prema njezinom mišljenju, podnositelj nije mogao tvrditi da je žrtva povrede prava iz Konvencije.

3.3. Odluka Suda

Sud je utvrdio da naknada koju su Županijski sud u Z. i Vrhovni sud dosudili podnositelju (8.000,00 HRK) ne odgovara onome što bi vjerojatno dosudio Sud prema članku 41. Konvencije. Stoga se dosuđena naknada ne može smatrati odgovarajućom u okolnostima predmeta.

Nadalje, iako je Županijski sud naložio Općinskom sudu da donese odluku najkasnije u roku od šest mjeseci, Općinski sud nije postupio po tom nalogu, a odluka je donesena nakon više od godine dana od naloga Županijskog suda.

Sud je presudio kako je podnositeljeva ustavna tužba djelotvorno pravno sredstvo glede prigovora zbog duljine postupka (*Slaviček protiv Hrvatske*, br. 20862/02) te je utvrdio da je podnositelj, ukoliko su utvrđenja povrede njegovog prava na suđenje u razumnom roku i dosuđivanje pravične naknade domaćih sudova u suglasnosti sa standardima iz Konvencije, kao i ukoliko podnositelj ne može tvrditi da je žrtva povrede u razdoblju prije donošenja konačne odluke domaćih sudova, obvezan je iskoristiti dostupna domaća pravna sredstva u pogledu duljine postupka, uključujući i novu ustavnu tužbu ako je primjenjiva u pogledu razdoblja nakon takve odluke (*Juravić protiv Hrvatske*, br. 3806/03; *Becová protiv Slovačke*, br. 3788/06; *Hrivňák protiv Slovačke*, br. 35170/05). Međutim, Sud je primijetio da je u ovom postupku podnositelj mogao i dalje tvrditi da je žrtva povrede prava na suđenje u razumnom roku za razdoblje koje je ispitao Ustavni sud. U takvim okolnostima bilo bi pretjerano od podnositelja tražiti podnošenje druge ustavne tužbe (*Antonić-Tomasović protiv Hrvatske*, br. 5208/03). Stoga je Sud smatrao kako Vladine tvrdnje o neiscrpljenju domaćih pravnih sredstava treba odbiti.

Sud je ponovio kako se razumnost duljine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na sljedeće kriterije: složenost predmeta, ponašanje podnositelja i mjerodavnih vlasti, kao i važnost onoga što se za podnositelja dovodi u pitanje u sporu (*Frydlander protiv Francuske*, br. 30979/96). Posebna revnost se zahtijeva u predmetima koji se tiču bračnog statusa i ubrojivosti. U takvim je predmetima bitna okolnost ono što se dovodi u pitanje za podnositelja, a posebna se pozornost zahtijeva kada se imaju u vidu moguće posljedice koje prekomjerna duljina postupka može imati, posebno na uživanje prava na poštovanje obiteljskog života (*Laino protiv Italije*, br. 3158/96).

Sud je smatrao da je razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo 14. travnja 2004. godine, kada je podnositelj podnio svoju tužbu za razvod braka Općinskom sudu u Z., a završilo dana 14. siječnja 2010. godine, kada je donesena i postala pravomoćna presuda Općinskog suda u Z. Dakle, razdoblje koje treba uzeti u obzir iznosi pet godina i devet mjeseci na jednoj razini nadležnosti. Suprotno Vladinim tvrdnjama, Vrhovni sud nije pripisao nikakvo odugovlačenje podnositelju, već neučinkovitosti Općinskog suda. Sud je primijetio da je podnositelj više od jednom zahtijevao ubrzanje postupka i prigovorio načinu na koji se pred prvostupanijskim sudom vodi postupak, zahtijevajući da bude okončan što je

prije moguće, što je samo po sebi nespojivo s tvrdnjom da se odugovlačenja u postupku mogu pripisati njemu. Sud je ponovio da se podnositelja ne može kriviti za to što je potpuno iskoristio sredstva koja mu pruža nacionalno pravo za obranu njegovih interesa (*Nankov protiv „bivše Jugoslavenske Republike Makedonije“*, br. 26541/02).

Sud je primijetio da se podnositelj nije pojavio na samo tri ročišta bez da je ranije dao odgovarajući razlog, što nikako ne može opravdati odugovlačenje postupka više od pet godina. Sud je smatrao da je u razdoblju koje su ispitivali nacionalni sudovi duljina postupka već bila prekomjerna i da nije ispunila kriterij „razumnog roka“.

U svjetlu kriterija koje je postavio u svojoj sudskoj praksi te imajući u vidu sve okolnosti predmeta, Sud je smatrao da duljina postupka na koju se prigovara nije u skladu sa zahtjevom razumnog roka. Stoga je presudio jednoglasno da je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.

3.4. Komentar

Pravo na pošteno suđenje jedno je od središnjih prava koja Konvencija štiti i upravo zato su se podnositelji zahtjeva pred Sudom najviše pozivali na članak 6. Važnost ovog članka Sud je potvrdio u slučaju *Delcourt protiv Belgije* (br. 2689/65) ocjenjujući da „u demokratskom društvu u smislu Konvencije, pravo na pošteno (pravično) provođenje pravde zadržava tako značajno mjesto da restriktivno tumačenje čl. 6 ne bi odgovaralo cilju i svrsi te odredbe.“

Apsurdno je da se podnositelj morao žaliti na povredu prava na suđenje u razumnom roku i to iz dva razloga. Prvo, tužena M. je već na prvom ročištu pristala na razvod braka što znači da su se stranke sporazumjele o razvodu braka. Drugo, podnositelj je bio izrazito uporan i iskorištavao je sva pravna sredstva da postupak bude što prije dovršen. Tome u prilog ide činjenica da je četiri puta podnio zahtjev za ubrzanje postupka (čak je podnio ustavnu tužbu) te sedam puta zatražio da Općinski sud u Z. donese djelomičnu presudu u odnosu na tužbu za razvod braka.

Navode Vlade da se odugovlačenje postupka ne može pripisati nacionalnim sudovima te da je Općinski sud u Z. donio svoju presudu s najmanjim mogućim zakašnjenjem u odnosu na rok koji su mu odredili viši sudovi smatram potpuno promašenima. Neshvatljivo je da Vlada zakašnjenje dulje od osam mjeseci drži „najmanjim mogućim“. S tom je argumentacijom Vlada učinila važnu pogrešku u obrani protiv podnositeljevih navoda da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. Konvencije, što je Sud kasnije i utvrdio. Činjenica je da su hrvatski sudovi, pogotovo oni građanski, pretrpani predmetima, no to nikako ne može biti izgovor za toliko kašnjenje, pogotovo s obzirom na to da je Županijski sud Općinskom sudu dao rok u kojem ima riješiti predmet. Također, u svjetlu okolnosti predmeta i stanja na sudovima, duljinu samog roka držim više nego prihvatljivom i ostvarivom.

4. Navodna povreda članka 8. Konvencije

4.1. Uvodne napomene

Kad je dijete rođeno u braku, hrvatsko obiteljsko pravo smatra da je njegov otac majčin muž pod uvjetom da je ono rođeno za vrijeme trajanja braka ili tijekom tristo dana od prestanka braka.⁸ Riječ je o presumpciji naslijeđenoj iz rimskog prava.⁹ Zakonska odredba je stilizirana tako da upućuje da se radi o oborivoj presumpciji (*praesumptio iuris*).

⁸ Obiteljski zakon: NN 103/15, čl. 61.

⁹ „*Pater est, quem nuptiae demonstrant*“, Paulus D. 1, 5, 12; Ulpianus D. 38, 16, 11-12; usp. HORVAT, M., Rimsko pravo, Zagreb, 2008., str. 145.

U sukobu pravnog načela istine i prava djeteta na saznanje podrijetla s jedne strane, s načelom zaštite bračnog statusa djeteta s druge strane, pravni poredak štiti istinu i prava djeteta, tim više što bi bezrezervna podrška bračnom statusu, negirala ustavnu i načelnu ravnopravnost bračne i izvanbračne djece. Zakonski rokovi po Obiteljskom zakonu za tužbu muža za osporavanje očinstva imaju dvojako značenje – subjektivnog i objektivnog roka. Subjektivni rok za tužbu započinje danom saznanja za činjenicu koja dovodi u sumnju istinitost upisanog očinstva i traje šest mjeseci. Objektivni rok započinje rođenjem djeteta i traje do navršene sedme godine života djeteta. U tužbi muž mora navesti činjenicu kojom potkrepljuje saznanje o otpočinjanju subjektivnog roka, jer po uspješnom prigovoru tuženika sud će morati tužbu odbaciti kao zakašnjelu. Ako u sudskom postupku osporavanje očinstva s uspjehom završi, doći će do usklađivanja pravnog stanja sa činjeničnim, jer dijete, premda rođeno u zakonskom roku koji mu osigurava bračni status, ne potječe od majčina muža. Na taj će način, na temelju presude, doći do brisanja podataka o očinstvu djeteta u matici rođenih. Majčin muž nakon toga više neće imati roditeljsku skrb nad djetetom, što će ga osloboditi roditeljskih obveza i odgovornosti prema djetetu, a prestat će i ostala prava između njih.

Medicinska vještačenja imaju odlučujuće značenje u sporovima o podrijetlu djeteta. Bez obzira o kojem je sporu riječ, biološko podrijetlo koje se ustanovljuje različitim biomedicinskim pretragama od presudnog je značenja. Najnovija metoda s viševrsnim prednostima je tzv. DNK metoda. Ona omogućuje direktan uvid u samu nasljednu tvar. Jedinственost DNK je u tome što svaka osoba, osim jednojajčanih blizanaca, ima različit slijed baza koje tvore molekulu DNK.¹⁰

4.2. Mjerodavno domaće pravo

Članak 62. Ustava Republike Hrvatske glasi: „Obitelj je pod osobitom zaštitom države. Brak i pravni odnosi u braku, izvanbračnoj zajednici i obitelji uređuju se zakonom.“

Mjerodavni dio Obiteljskog zakona¹¹ glasi:

„(1) Odredbama ovog dijela Zakona određuju se pravila po kojima sudovi postupaju kad u posebnim parničnim postupcima, izvanparničnim postupcima (...), odlučuju u bračnim, obiteljskim i drugim stvarima koje se uređuju drugim zakonom.

(2) Postupci iz stavka 1. ovog članka su hitni.“; „U postupcima iz članka 293. ovog Zakona primjenjivat će se na odgovarajući način odredne Zakona o parničnom postupku (...).“

4.3. Navodi stranaka

Podnositelj je prigovorio kako je produljena neizvjesnost o tome je li on otac K. povrijedila njegovo pravo na poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života. Pozvao se na članak 8. Konvencije koji glasi:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

¹⁰ ALINČIĆ, M. *et al.*, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007., str. 150., 154., 174., 177., 180. – 181., 190. – 193.

¹¹ Obiteljski zakon: NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, čl. 263. – 264.

Tvrdio je da je podnio tužbu za osporavanje očinstva nakon što je od M. saznao da nije otac njihovog djeteta. Međutim, zbog nemarnosti domaćih sudova tijekom postupka za razvod braka stavljen je u položaj u kojem je trebao optirati između dvije mogućnosti: ostati u braku neizvjesno vrijeme ili povući tužbu za osporavanje očinstva. Povukao je stoga tužbu za očinstvo kako bi dobio odluku o razvodu, iako je time ostao bez mogućnosti da utvrdi svoje pravne i biološke veze s djetetom.

Vlada je navela kako nikad nije postojala nikakva neizvjesnost u pogledu podnositeljevog očinstva zbog činjenice da domaće pravo predviđa pravnu presumpciju da je majčin suprug ujedno otac svakog djeteta koje je rođeno za vrijeme braka (ili u razdoblju do tristo dana od prestanka braka). Naglasila je kako se povlačenjem tužbe za osporavanje očinstva podnositelj odrekao svog prava na obaranje ove presumpcije.

4.4. Odluka Suda

Sud je ponovio da članak 8. Konvencije sa svoje strane ne štiti samo obiteljski, nego i privatni život te stoga, iako je postupak za osporavanje očinstva koji je podnositelj želio pokrenuti bio usmjeren na pravno razvrgavanje postojećih obiteljskih veza, utvrđivanje njegovih pravnih i bioloških veza s djetetom nedvojbeno se tiče njegovih prava na privatni život (*Rasmussen protiv Danske*, Serija A br. 87; *Yildirim protiv Austrije*, br. 34308/96; *Shofman protiv Rusije*, br. 74826/01; *Tavli protiv Turske*, br. 11449/02; *I.L.V. protiv Rumunjske*, br. 4901/04).

Privatni život, prema mišljenju Suda, uključuje tjelesni i duševni integritet osobe, a može ponekad obuhvatiti vidove tjelesnog i duševnog identiteta pojedinca. Poštovanje „privatnog života“ mora do određenog stupnja uključivati i pravo na uspostavljanje odnosa s drugim ljudskim bićima (*mutatis mutandis*, *Niemietz protiv Njemačke*, Serija A br. 251-B).

Sud je primijetio da je podnositelj domaćim sudovima prvo podnio tužbu za razvod. Kao dio tog postupka zatražio je, *inter alia*, da se uredi uzdržavanje djeteta i susreti i druženja s K. Podnositelj je tek više od godinu dana nakon toga podnio još jednu posebnu tužbu kojom je osporio svoje očinstvo nad K. Međutim, Sud je primijetio da za razliku od drugih sličnih predmeta o kojima je sud već odlučivao, podnositelj nije nastavio sa svojom tužbom za osporavanje očinstva, nego se štoviše, kada je donesena presuda koja se odnosi na uzdržavanje djeteta i susrete i druženja s K., izričito odrekao prava žalbe na tu presudu. Sud je smatrao da je važnost pravnih i bioloških veza između roditelja i djeteta zahtijevala od podnositelja da nastavi sa svojom tužbom za osporavanje očinstva, imajući na umu veliku važnost pojma poštovanja obiteljskog i privatnog života.

Stoga, budući da podnositelj nije nastavio s tužbom u kojoj osporava očinstvo nad K., Sud je smatrao da se taj prigovor mora odbaciti.

4.5. Komentar

Članak 8. jasno utvrđuje zaštitu od nezakonitog zadiranja u privatnost ljudi, što je Sud potvrdio u slučaju *Liberty i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 58243/00). Također, članak obuhvaća „pozitivne obveze“, pa je tako Sud protumačio pojam „pravo na poštovanje“ kao nalaganje državi da poduzima pozitivne korake radi osiguranja zaštite uživanja prava odnosno da je „osnovna“ svrha članka zaštita pojedinca protiv arbitrarnog miješanja javnih vlasti. Dakle, on ne samo da primorava državu da se suzdrži od takvog miješanja, već osim te primarne negativne obveze, mogu postojati pozitivne obveze svojstvene učinkovitom poštovanju obiteljskog života.

Kroz pojedine slučajeve o kojima je odlučivao, Sud je utvrdio brojne segmente ljudskog života koji ulaze u okvir prava koja su zaštićena člankom 8. (npr. razni obiteljski odnosi,

odnos između osoba bilo poslovne ili osobne prirode, mogućnost da osoba svoju seksualnost izrazi kao homoseksualnu bez straha od kaznenog progona ili otpuštanja s posla, prava osoba koje su prošle operaciju promjene spola, pristup osobnim podacima koje neka tijela javne vlasti imaju u svojoj evidenciji i korištenje tih podataka, nadzor telekomunikacija i presretanje dopisivanja itd.)

U hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu ne postoji sredstvo kojim bi se stranka prisilila dati bilo koji uzorak vlastitog tkiva u paternitetskom sporu. No, primjerice, njemačko zakonodavstvo nalaže tuženoj stranci da se podvrgne DNK testu; ukoliko tome ne udovolji, sud može izreći novčanu kaznu, pritvaranje ili prisilno dovođenje. Prisilno dovođenje na medicinsko vještačenje predviđa i islandsko te švedsko zakonodavstvo, kao i finsko kao alternativu novčanoj kazni.¹² U ovakvoj se situaciji sukobljavaju dva prava, prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla¹³ te pravo ispitanika na zaštitu tjelesnog integriteta. Smatram da je naše zakonodavstvo u tom dijelu dobro uređeno, pogotovo s obzirom na odredbu u kojoj će sud ocijeniti od kakvog je značaja što stranka nije došla na izvođenje vještačenja ili je uskratila izvođenje vještačenja.¹⁴ Mišljenja sam da su poredbena rješenja pretjerano represivna i grubo krše pravo na zaštitu tjelesnog integriteta.

Vladinu tvrdnju da nije postojala nikakva neizvjesnost u pogledu podnositeljevog očinstva zbog presumpcije bračnog očinstva držim površnom i pogrešnom s obzirom da je M. rekla podnositelju da on nije otac K. Istina, pravno to ne znači mnogo, međutim faktično znači dosta s obzirom na okolnosti predmeta.

Iako razumijem razloge zbog kojih je podnositelj povukao tužbu za utvrđivanje očinstva nad K, u potpunosti se slažem s mišljenjem Suda jer sudovi koji vode postupke u kojima se izravno ili neizravno odlučuje o pravima djeteta moraju ponajprije štiti prava djeteta i njegovu dobrobit, a pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla jedno je od njegovih izvornih prava koje je i podnositeljevim postupcima i silnom željom da ponovo sklopi brak s njegove strane zanemareno.

5. Navodna povreda članka 12. Konvencije

5.1. Uvodne napomene

Brak je zakonski i društveno uređena zajednica, obično između jednog muškarca i jedne žene, koja je regulirana zakonima, pravilima, običajima, vjerovanjima i stavovima koji propisuju prava i obaveze partnera i njihov zajednički status prema djeci (ako ih bračni drugovi imaju).¹⁵ Univerzalnost braka unutar različitih društava i kultura je pripisana brojnim osnovnim društvenim i osobnim potrebama kojima daje društveno prihvaćeni okvir kao što su regulacija i zadovoljavanje seksualnih nagona, podjela rada između spolova, ekonomska proizvodnja i potrošnja te zadovoljenje osobnih potreba pojedinca za privrženošću, položajem u zajednici i ljudskim društvom. Najvažnija funkcija braka sigurno proizlazi iz osnovne ljudske potrebe za stvaranjem potomstva tj. prirodnog nagona za reprodukcijom, skrbi o potomstvu te njihovom obrazovanju i socijalizaciji kao i uređivanjem problema nasljeđivanja i osobnog podrijetla svakog pojedinca. Brak je, u pravnom smislu Republike

¹² ALINČIĆ, M. *et al.*, *op. cit.* (bilj. 10), str. 176.

¹³ Pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla jedno je od njegovih izvornih (temeljnih) prava. Riječ je o pravima čije ostvarenje omogućuje cjelovito sazrijevanje djeteta u duševnom i tjelesnom smislu; usp. ALINČIĆ, M. *et al.*, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007., str. 229.

¹⁴ ObZ (bilj. 8), čl. 390. st. 6.

¹⁵ Encyclopædia Britannica – marriage

Hrvatske, zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca.^{16,17} U Hrvatskoj, brak je tradicionalno shvaćen kao društvena ustanova, temelj obitelji i cjelokupne zajednice.

Razvod braka je institut koji je oduvijek privlačio pozornost obiteljskopravne znanosti, ali i šire stručne i opće javnosti. U širem smislu razvod je način okončanja braka, čiji sadržaj više ne odgovara jednom ili obama bračnim drugovima, koji zbog toga koriste pravne mogućnosti prekidanja pravnog odnosa. Tijekom razvoja pravne povijesti, smatralo se da je brak nerazrješiv, što je bila posljedica kako utjecaja crkve u smislu nerazrješivosti sakramenta, tako i velikog značenja koje su društvene ustanove imale općenito, a brak posebice. Danas je razvod „tek rutinsko obilježje svakodnevnog života“, a dostupan je u pravilu svim građanima. Danas je dopuštenost razvoda obilježje svih svjetskih sustava, uz iznimku Filipina.¹⁸

Kako ističe S. Cretney, stabilnost obitelji smatrala se temeljem stabilnosti društva te se brak nastojao održati netaknutim.¹⁹

Prednostima sporazumnog razvoda braka smatra se osobito: prestanak braka bez konflikta među bračnim drugovima, veća spremnost sporazumno razvedenih roditelja na suradnju, na zajedničku skrb i dogovor o podizanju djece, te manja angažiranost nadležnih tijela u postupcima u vezi s razvodom braka (vrijeme, troškovi).²⁰ Sporazumni razvod braka postao je dijelom hrvatskog obiteljskog zakonodavstva relativno kasno, tek stupanjem na snagu Zakona o braku i porodičnim odnosima 1979. godine.

Prema izvješću Državnog zavoda za statistiku²¹ stopa divorcijaliteta u razdoblju 1979. – 2013. ima obilježje stagnacije te u prosjeku iznosi 1,05 razvedenih brakova na 1000 stanovnika. Hrvatska je time u krugu zemalja s niskom stopom divorcijaliteta u usporedbi s Austrijom i drugim zapadnoeuropskim državama.

5.2. Mjerodavno domaće pravo

Mjerodavne odredbe Obiteljskog zakona²²: „Brak ne može sklopiti osoba koja je u braku...“; „(1) Bez obzira na odlik u kojem je sklopljen, brak prestaje: smrću bračnog druga, proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim, poništajem ili razvodom. (2) Brak prestaje poništajem ili razvodom kad presuda suda o poništaju ili razvodu braka postane pravomoćna.“

5.3. Navodi stranaka

Podnositelj prigovara da je dugotrajan postupak za razvod braka narušio njegovo pravo da ponovno sklopi brak. Poziva se na članak 12. Konvencije koji glasi kako slijedi: „Muškarci i žene u dobi za sklapanje braka imaju pravo stupiti u brak i osnovati obitelj, u skladu s domaćim zakonima koji uređuju ostvarenje tog prava.“

Podnositelj je naveo kako je od rujna 2005. godine u ozbiljnoj vezi s J.V., s kojom se oženio čim je presuda o razvodu postala pravomoćna. Naglasio je da je praktični kršćanin

¹⁶ ObZ (bilj. 8), čl. 12.

¹⁷ čl. 62. Ustava RH

¹⁸ MAJSTOROVIĆ, I., „Razvod braka u hrvatskome pravu i Načelima Komisije za europsko obiteljsko pravo“ u: Imovinskopravni aspekti razvoda braka – hrvatski, europski i međunarodni kontekst, ur: Rešetar, B.; Župan, M., Osijek, 2011., str. 381., 387.

¹⁹ University of Bristol – Dr. Stephen Cretney: <http://www.bristol.ac.uk/pace/graduation/honorary-degrees/hondeg07/cretney.html>, 9.12.2015.

²⁰ ALINČIĆ, M. *et al.*, *op. cit.* (bilj. 10), str. 85. – 86.

²¹ Državni zavod za statistiku: Razvedeni brakovi u 2013., Zagreb, 2014., str. 10.

²² ObZ (bilj. 8), čl. 28., 47.

te mu je bilo od iznimne važnosti da sklopi brak s J.V. što prije moguće, što su domaće vlasti onemogućile time što nisu donijele odluku o njegovom razvodu u razumnom roku.

Vlada je tvrdila da prema članku 12. Konvencije ne postoji pravo na razvod. U svakom slučaju, podnositelj nije niti pred Sudom niti pred domaćim vlastima potkrijepio svoje tvrdnje da je imao ozbiljnu namjeru ponovno se oženiti.

U pogledu činjenice da domaće vlasti nisu donijele djelomičnu presudu o razvodu, Vlada je tvrdila da odluka o zahtjevu podnositelja nije mogla biti donesena bez da se odluči o najboljim interesima djeteta. Čim su pitanja koje se tiču djeteta (uzdržavanje, susreti i druženja, očinstvo) riješena, domaći su sudovi donijeli odluku o razvodu braka protiv koje se podnositelj, prema svojoj odluci, nije žalio.

5.4. Odluka Suda

Sud je ponovio da, iako razvod ne proizlazi iz članka 12. Konvencije (*Johnston i ostali protiv Irske*, Serija A br. 112), ukoliko nacionalno zakonodavstvo dozvoljava razvod, on razvedenim osobama osigurava pravo ponovnog stupanja u brak (*F. protiv Švicarske*, Serija A br. 128). U tom pogledu, sud je smatrao kako propust domaćih vlasti da provedu postupak razvoda u razumnom roku, pod određenim okolnostima može otvoriti pitanja iz članka 12. Konvencije (*Aresti Charalambous protiv Cipra*, br. 43151/04).

Sud je primijetio da materijalne i postupovne odredbe Obiteljskog zakona kojima se uređuje razvod, *inter alia*, zahtijevaju da se u postupcima za razvod braka postupa žurno. Sud je također primijetio da se hrvatski pravni sustav priklanja načelu monogamije te ne dozvoljava da pojedinci koji su već oženjeni sklope drugi brak.^{23, 24}

Podnositelj je u više prilika zatražio od domaćih sudova da donesu djelomičnu presudu o razvodu u tom postupku, a da se o drugim pitanjima povezanima s razvodom odluči posebno. Po mišljenju Suda, ništa u domaćem pravu ne upućuje na to da se odredba o djelomičnoj presudi nije mogla primijeniti u podnositeljevom predmetu. Međutim, domaći sudovi su ili odbili bez obrazloženja ili ignorirali podnositeljev zahtjev za donošenje djelomične presude više od pet godina, koliko se postupak vodio pred prvostupanjskim sudom.

Sud je nadalje primijetio da je u najmanje dvije prilike, kada je prigovarao na duljinu postupka, podnositelj obavijestio domaći sud kako se planira ponovno oženiti te da ga u tome sprječava dugotrajni postupak za razvod braka. Točno je naveo datum svog vjenčanja te naglasio da će biti ponižen ako bude morao otkazati planirano vjenčanje zato što nije mogao dobiti razvod zbog dugotrajnog sudskog postupka, što treba sagledati u svjetlu podnositeljevih vjerskih osjećaja. Sud je smatrao da su ove tvrdnje koje je iznio podnositelj potkrijepljene činjenicom da se on doista oženio J.V. ubrzo nakon što je razveden njegov brak s M.

Što se tiče Vladinih tvrdnji da podnositelj nije domaćim sudovima dao nikakve osobne podatke o ženi s kojom želi sklopiti brak, Sud je smatrao da takav zahtjev nema temelja u domaćem pravu.

Sud je pridao važnost propusta domaćih vlasti da učinkovito provedu postupak za razvod braka i uzmu u obzir posebne okolnosti tog postupka, kao što su suglasnost stranaکا o razvodu, mogućnost donošenja djelomične presude i hitnu narav tog postupka prema domaćem pravu. Stoga je u tim posebnim okolnostima podnositelj bio u stanju produljene neizvjesnosti koja je prerasla u nerazumno ograničenje njegovog prava na sklapanje novog

²³ ObZ (bilj. 8), čl. 28.

²⁴ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, čl. 167.) uređuje kazneno djelo dvobračnosti te za isto namjeruje kaznu zatvora do jedne godine.

braka (*mutatis mutandis*, Mikulić protiv Hrvatske, br. 53176/99; F protiv Švicarske, Serija A br. 128).

Stoga je Sud jednoglasno utvrdio kako je prigovor koji se odnosi na podnositeljevo pravo sklapanja braka dopušten te je presudio sa šest glasova prema jednom da je došlo do povrede članka 12. Konvencije. Pritom je predsjednica sudskog vijeća, ne slažući se s odlukom većine, dala izdvojeno mišljenje.

Predsjednica sudskog vijeća, Isabelle Berro-Lefèvre nije se složila s ostatkom vijeća u pogledu povrede članka 12. Konvencije. Ovo je prvi put, suprotno ranijoj sudskoj praksi Suda o tom pitanju, da je vijeće utvrdilo povredu prava na brak zajamčenog člankom 12. Konvencije zbog duljine postupka za razvod braka. Smatrala je da u svjetlu sudske prakse, kako je primijenjena u ovom predmetu, nije moglo doći do povrede podnositeljevog prava na brak. Utvrđujući povredu, većina je zasnovala svoju odluku na ponašanju domaćih vlasti koje nisu učinkovito provele postupak za razvod braka i nisu uzele u obzir posebne okolnosti predmeta. Njena su zapažanja (najprije činjenična, a potom pravna) s obzirom na taj zaključak sljedeća:

1. Iako su bračni drugovi u načelu prihvatili razvod razmjerno brzo nakon što je pokrenut postupak za razvod braka, pitanja susreta i druženja i uzdržavanja djeteta ostala su i dalje sporna.

2. Podnositelj je zatražio spajanje dvaju postupaka (postupak za razvod braka i osporavanje očinstva), čemu je udovoljeno. Dakle, on sam je bio odgovoran za situaciju na koju je naknadno prigovarao. To ukazuje na činjenicu da je doista postojala veza između dva predmeta (u mjeri u kojoj se oba odnose na dijete). Stoga se ne može tvrditi da je sud trebao odmah odobriti razvod čim su se stranke sporazumjele o razvodu braka.

3. Predsjednica vijeća nije smatrala da nerazumna duljina postupka povlači i povredu članka 12.

U predmetu *Aresti Charalambous protiv Cipra* (br. 43151/04), podnositelj je također prigovorio na duljinu postupka za razvod braka (5 godina, 7 mjeseci i 21 dan na dvije razine nadležnosti) i činjenicu kako je to značilo da se nije mogao ponovno oženiti. Međutim, u ovom predmetu, imajući u vidu sve okolnosti i ukupno trajanje postupka, Sud je smatrao kako podnositeljeva situacija nije bila takva da je bila narušena sama bit tog prava. Dakle, nije vjerojatno da bi duljina postupka kao takva i sama po sebi otvorila pitanje prema članku 12., nego, u ovom kontekstu, postojanje okolnosti koje su tako specifične da prerastaju u miješanje ili narušavanje same biti nečijeg prava na brak. Stoga, okolnosti koje bi predsjednica vijeća opisala kao bitne morale su biti dokazane kako bi došlo do miješanja u samu bit utvrđenog prava. Bez definicije takvih okolnosti svatko se može zapitati gdje će Sud postaviti „pokazivač“ koji će određivati koje se vrijeme čekanja može smatrati razumnim pri planiranju takvog braka. Hoće li sve povrede članka 6. zbog nerazumne duljine postupka, *ipso facto*, podrazumijevati povredu članka 12. ako podnositelj dokaže da je pronašao drugu srodnu dušu i razmatra novi pokušaj braka?

Podnositelj je mogao stupiti u brak, iako kasnije nego što je želio, pa su i njegova vjerska uvjerenja poštovana. Predsjednica vijeća je stoga smatrala kako nije došlo do povrede članka 12. Konvencije.

5.5. Komentar

Tvrđnju Vlade da nije došlo do povrede članka 12. Konvencije, između ostalog, zato što ne postoji pravo na razvod držim neuvjerljivom. Točno je da se *explicite* ne navodi ta takvo pravo postoji, no ukoliko su zakonom propisane pretpostavke, posljedice te postupak razvoda braka, za zaključiti je da takvo pravo doista postoji (u krajnjoj liniji, stopa divor-

cijaliteta u Hrvatskoj mogla bi se, unatoč tome što spadamo u skupinu zemalja s niskom stopom, okarakterizirati kao poražavajuća.

Navodi da je sud donio odluku o razvodu braka čim su riješena bitna pitanja vezana za dijete jesu točni, no treba sagledati što to zapravo znači. Naime, bitna pitanja vezana za dijete „riješena“ su tako da je podnositelj povukao tužbu za osporavanje očinstva. Tek je nakon toga donijeta odluka o razvodu braka. Dakle, sud ni na koji način, osim indirektno svojom sporošću, nije doprinijelo rješavanju bitnih pitanja vezanih za dijete, nego su ta pitanja riješena „zahvaljujući“ podnositelju. Iznenađujuća je okolnost o kojoj se može zaključiti iz predmeta da je podnositelj povukao tužbu za utvrđivanje očinstva da bi što prije razveo brak s M. Neosporno je da je suđenje premašilo sve objektivne granice razumnog roka te da je to pravi povrijeđeno (što je utvrdio i Sud), no ovaj potez podnositelja držim lošim za dijete. Kao razlog povlačenja tužbe naveo je nedostatak financijskih sredstava za DNK test, no i djeluje neuvjerljivo s obzirom da je jedan test već platio, no na provođenju istog se nije pojavio opravdavši se izjavom da je M. također odbila doći na testiranje.

Ne slažem se s izdvojenim mišljenjem sutkinje Berro-Lefčvre jer smatram da slučaj nije sagledala iz njegovih okolnosti, nego se više pozivala na prethodnu sudsku praksu Suda. Smatram da je svoje mišljenje izrazila prerestriktivno i da nije cjelovito postupila glede tvrdnji podnositelja koje se tiču njegovih vjerskih uvjerenja. Činjenica je da je ovaj predmet u jednom dijelu presedanski, ali smatram da su okolnosti predmeta to i zahtijevale, pogotovo s obzirom da je podnositeljevo vjenčanje već bilo zakazano, kao i to da je s J.V. bio u dugogodišnjoj vezi, a i nije mogao predvidjeti da će postupak toliko trajati.

Pozivanje podnositelja na čvrsta vjerska uvjerenja te opetovano ponavljanje kako je praktični kršćanin nije moguće smatrati iskrenim s obzirom na to da se ipak radi o tužbi za razvod braka, što kršćanska doktrina izričito brani. Pravo podnositelja da traži razvod sasvim je legitimno, kao i to da planira sklopiti novi brak, no pozivanje na kršćanski nauk u tom kontekstu smatram neuvjerljivim i kontradiktornim.

6. Navodna povreda članka 13. Konvencije

6.1. Uvodne napomene

Primarni cilj članka 13. Konvencije je povećanje pravne zaštite pružene pojedincu koji se žali na navodnu povredu njegovih ljudskih prava ili temeljnih sloboda. U tom smislu, pravo na djelotvorna pravna sredstva je *condicio sine qua non* za učinkovitu politiku zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda. Istovremeno, ova odredba je oličenje načela supsidijarnosti. Pružanje učinkovitog domaćeg pravnog sredstva omogućava Sudu ispunjavanje svoje nadzorne uloge te bi trebalo dozvoliti smanjenje predmeta Suda.²⁵

6.2. Navodi stranaka

Podnositelj je prigovorio na temelju članka 13., uzetog zajedno s člankom 6., stavkom 1. Konvencije, da Općinski sud u Z. nije postupio prema nalogima viših sudova i donio presudu u naznačenom roku. Pozvao se na članak 13. Konvencije koji glasi kako slijedi: „Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kada su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.“

Podnositelj je tvrdio da je domaće pravno sredstvo za duljinu postupka bilo neučinkovito u njegovom predmetu jer Općinski su u Z. nije donio presudu u roku koji su mu naznačili viši sudovi.

²⁵ KUIJER, M., *Effective remedies as a fundamental right*, Barcelona, 2014., str. 1. – 2.

Vlada je osporavala to stajalište. Tvrdila je da su domaća pravna sredstva učinkovita za prigovore na duljinu postupka, što je potvrdio i Sud.

6.3. Odluka Suda

U ovom predmetu najprije je Županijski sud, a potom i Vrhovni sud, usvojio podnositeljeve prigovore na duljinu postupka, utvrdio povredu njegovog prava na suđenje u razumnom roku i dosudio mu naknadu. Činjenica da naknada koja je dosuđena podnositelju na domaćoj razini nije odgovarala iznosu koji dosuđuje Sud u usporedivim predmetima, ne čini pravno sredstvo neučinkovitim (*Jakupović protiv Hrvatske*, br. 12419/04; *Rišková protiv Slovačke*, 58174/00).

Sud je međutim smatrao da obveza koju države imaju na temelju članka 13. obuhvaća i njihovu dužnost da se pobrinu da nadležna tijela i izvrše odluke kojima se prihvaćaju pravna sredstva, te je konstatirao da je već utvrđivao povrede zbog toga što država nije poštovala taj zahtjev (*Iatridis protiv Grčke*, br. 31107/96). Za sud bi bilo nezamislivo da članak 13. predviđa pravo na pravno sredstvo te djelotvornost tog pravnog sredstva, a da ne štiti provedbu odluka kojima se ta pravna sredstva prihvaćaju. Kad bi se to tumačilo drukčije, došlo bi do situacija koje nisu u skladu s načelom vladavine prava²⁶, koju su se države ugovornice obvezale poštovati prilikom ratificiranja Konvencije.

U pogledu činjenica ovog predmeta, Sud je primijetio da je Županijski sud u Z. odredio rok od šest mjeseci Općinskom sudu u Z. da dovrši predmetni parnični postupak. Međutim, Općinski sud nije poštovao rok koji je odredio Županijski sud. U takvim okolnostima, Sud nije mogao prihvatiti da su pravna sredstva za duljinu postupka koja predviđa nacionalno pravo bila učinkovita u podnositeljevom predmetu.

Stoga je Sud jednoglasno utvrdio kako je prigovor koji se odnosi na djelotvorno pravno sredstvo u pogledu duljine građanskog postupka dopušten te je presudio jednoglasno da je došlo do povrede članka 13. Konvencije.

6.4. Komentar

Cilj ovog članka Konvencije je povećanje sudske zaštite pojedinaca u slučajevima kršenja njihovih ljudskih prava. U tom smislu, pravo na djelotvorna pravna sredstva je bitan preduvjet za učinkovitu politiku ljudskih prava. Konačno, sigurnost u pravnu zaštitu te djelotvorna pravna sredstva bitan su faktor u općenitom osjećaju sigurnosti pojedinca.

Činjenica da podnositelju nije dosuđena jednaka naknada koju bi dosudio Sud nema apsolutno nikakve veze s učinkovitošću pravnog sredstva te se u tom pogledu slažem s mišljenjem Suda. Mora biti jasno da su ekonomske razlike Hrvatske i Suda doista velike te samim time iluzorno je za očekivati sličnu, a kamoli istu naknadu. Samo dosuđenje naknade treba sagledati kao priznanje da je do propusta došlo te bi samim time podnositelju trebalo predstavljati određenu moralnu satisfakciju.

S obzirom da Općinski sud u Z. nije poštovao rok koji mu je dao Županijski su u Z. (dapače, odluku je donio nakon više od godinu dana, a ne nakon najkasnije šest mjeseci, kako mu je bilo naloženo), evidentno je da pravno sredstvo za duljinu postupka bilo neu-

²⁶ Pojam vladavina prava označava sustav političke vlasti utemeljen na poštivanju ustava, zakona i drugih propisa, kako od strane građana (adresata pravnih normi), tako i od samih nositelja državne vlasti (adresanata pravnih normi). Koncept vladavine prava nije ograničen samo na formalno poštivanje načela ustavnosti i zakonitosti, već zahtijeva da ustav i zakoni imaju određen sadržaj, primjeren demokratskom sustavu, tako da služe zaštiti ljudskih prava i sloboda u odnosima građana i tijela javne vlasti, u okviru demokratskog političkog sustava; usp. SMERDEL, B., *Ustavno uređenje europske Hrvatske*, Zagreb, 2013., str. 8.

činkovito te time tvrdnju Vlade da su domaća pravna sredstva bila učinkovita ocjenjujem kao neutemeljenu.

Međutim, taj zaključak ne dovodi u pitanje učinkovitost pravnog sredstva kao takvog ili obvezu drugih podnositelja da podnesu prigovor na duljinu postupka koji je u tijeku te da potom ostanu kod svojih prigovora kako bi iscrpili domaća pravna sredstva koja se odnose na prigovor zbog duljine postupka prije nego podnesu svoje zahtjeve Sudu. Ovaj predmet nikako ne prikazuje pravilo po kojem inače postupaju domaći sudovi. Doduše, stvarno stanje je daleko od idealnog, ali ovakvo odugovlačenje i nedostatak učinkovitog pravnog sredstva doista je rijedak slučaj.

7. Ostale navodne povrede Konvencije

7.1. Navodi stranaka

Podnositelj je prigovorio i temeljem članka 5., Protokola br. 7., koji glasi „Supružnici međusobno i u odnosima prema svojoj djeci uživaju jednaka prava i obveze privatnopravne naravi pri sklapanju braka, za vrijeme trajanja braka i u slučaju razvoda. Ovaj članak ne sprječava države da poduzmu takve mjere koje su potrebne u interesu djece.“, bez ikakvog daljnjeg potkrepljenja.

7.2. Odluka Suda

U svjetlu svih materijala koje posjeduje, te u mjeri u kojoj su stvari koje su predmet prigovora u njegovoj nadležnosti, Sud je smatrao da ovaj dio zahtjeva ne upućuje na postojanje bilo kakve povrede Konvencije. Slijedi da je taj prigovor nedopušten kao očigledno neosnovan te da ga treba odbiti.

7.3. Komentar

Jedno od temeljnih načela obiteljskog prava je ravnopravnost, odnosno međusobno jednaka prava i dužnosti žene i muškarca u svim obiteljsko-pravnim odnosima, a posebno u odnosu na roditeljsku skrb. Ekstenzivnim tumačenjem to načelo naravno vrijedi za sve ostale odnose i prava žene i muškarca. Ipak, u pogledu ovog predmeta, ni iz čega ne proizlazi da bi to načelo bilo ugroženo, a kamoli prekršeno.

Iako se na prvi pogled može učiniti neuobičajenim podnositeljev nedostatak ikakvog potkrepljenja svoga prigovora, treba se sjetiti rimske maksime *iura novit curia*. Ona predstavlja pravno načelo po kojemu sud zna, tumači i primjenjuje zakon te stoga nije vezan za tumačenja koja stranka daje pojedinom propisu. Samim time, podnositelj nije trebao navesti razlog podnošenja prigovora, nego je Sud iz okolnosti predmeta sam mogao i morao prosuditi je li došlo do povrede Konvencije.

8. Primjena članka 41. Konvencije

8.1. Konvencija

Članak 41. Konvencije propisuje: „Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućuje samo djelomičnu odštetu, Sud će prema potrebi dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.“

8.2. Navodi stranaka

Podnositelj je potraživao 16.448,16 EUR na ime materijalne štete zbog toga što je putovao u posjet J.V. s kojom se nije mogao oženiti zbog dugotrajnog postupka za razvod braka, te zbog gubitka prihoda, budući da nije radio zbog nastalih zdravstvenih problema uzrokovanih okolnostima ovog predmeta. Podnositelj je potraživao 16.000 EUR na ime nematerijalne štete. Podnositelj je potraživao i 160 EUR na ime poštanskih troškova i izdataka nastalih pred Sudom.

Vlada je smatrala da je podnositeljev zahtjev za naknadom materijalne i nematerijalne štete prekomjeran, neosnovan i nepotkrijepljen. Također je smatrala da podnositelj nije ni u kom pogledu potkrijepio svoj zahtjev za naknadu troškova i izdataka.

8.3. Odluka Suda

Glede materijalne štete, Sud nije našao nikakvu uzročnu vezu između utvrđenih povreda i potraživanog iznosa. Stoga je podnositeljev zahtjev za naknadu materijalne štete odbijen.

Uzimajući u obzir sve okolnosti ovoga predmeta, Sud je prihvatio da je podnositelj pretrpio nematerijalnu štetu koja ne može biti nadoknađena samo utvrđenjem povrede. Sud, odlučujući na pravičnoj osnovi, podnositelju je dosudio iznos od 4.000 EUR na ime nematerijalne štete, uz sav porez koji bi mu mogao biti zaračunat te je jednoglasno odbio preostali dio podnositeljeva zahtjeva za pravednom naknadom.

Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj se dokaže da ih je stvarno i neophodno pretrpio te da je njihova visina bila razumna. U ovom predmetu, imajući u vidu činjenice da je podnositelju bila dodijeljena pravna pomoć, Sud je smatrao da nije nužno dosuditi mu bilo kakav daljnji iznos koji se odnosi na troškove i izdatke za postupak pred Sudom.

8.4. Komentar

Potraživati više od 32.000 EUR na ime materijalne i nematerijalne štete bez daljnjeg je prekomjeran iznos, pogotovo s obzirom na činjenicu da između utvrđenih povreda i potraživanog iznosa nema uzročne veze, kao što je to primijetio i Sud, ali i s obzirom na to da je potraživanje tolikog iznosa na ime nematerijalne štete potpuno bezrazložno. Argument podnositelja da nije radio zbog nastalih zdravstvenih problema uzrokovanih okolnostima ovog predmeta kontradiktoran je onom koji je dao Općinskom sudu u Z. gdje je rekao da mu je plaćanje DNK testa neizdrživ financijski pritisak s obzirom da je nezaposlen. Naime, podnositelj je duže vrijeme bio nezaposlen, te sam predmet, odnosno navodni zdravstveni problemi uzrokovani suđenjem nisu direktno utjecali na radno stanje podnositelja. Poznavajući svoje financijsko stanje, podnositelj je mogao naći drugačiji način ostvarivanja kontakata sa zaručnicom J.V. od putovanja koja si očito nije mogao priuštiti.

9. Zaključak

Republika Hrvatska izgubila je sve postupke koji su se prema njoj vodili pred Europskim sudom za ljudska prava, a koji su imali obiteljskopravno obilježje, i to uglavnom zbog načina primjene materijalnih i postupovnih obiteljskopравnih odredaba koje nisu bile u skladu sa zahtjevima Konvencije.²⁷

²⁷ KORAĆ GRAOVAC, A., *op. cit.* (bilj. 3), str. 50.

A. Korać Graovac zaključuje sljedeće: Presude Suda sile sve obiteljskoppravne stručnjake koji primjenjuju pravne propise da se prilagode standardima zaštite ljudskih prava i sloboda koje postavlja taj sud, ponajprije zbog doktrine pozitivnih obveza države da učini sve kako bi omogućila poštovanje privatnog i obiteljskog života pojedinca. Sud tumači da pozitivne obveze moraju uključiti postupanja i mjere koje su ponekad i šire od zahtjeva domaćih propisa, što je najveći uzrok nerazumijevanja stručnjaka, od kojih su mnogi u stručnom smislu podučavani i odgajani na načelu legaliteta, kako bi se što više pomoglo „pravnoj državi“. No, pravna država (i svi njezini sastavni dijelovi) pred Sudom je izvrgnuta dodatnom pripitivanju, odnosno zahtjevu da s nacionalni propisi usklade s ratificiranim međunarodnim ugovorima, pa i praćenju novih načela, promjenjivih, razvijajućih normi, kao što su one iz Konvencije. Presude Suda ponekad izazivaju nerazumijevanje i neprihvatanje među domaćim stručnjacima, pogotovo zbog stava da su zakonska rješenja primjerena institutima koje uređuju. Činjenica je da je većina povreda utvrđena zbog načina primjene propisa, a ne zbog samog normativnog sadržaja. To upućuje na potrebu stalnog usavršavanja, kao u razumijevanju i primjeni domaćeg prava, tako i u razumijevanju i primjeni konvencijskog prava, stručnjaka koji su odgovorni za primjenu i oživotvorenja iz obiteljskog zakonodavstva.²⁸

Predmet V.K. protiv Hrvatske predmet je koji ocrtava stanje hrvatskog pravosuđa posljednjih godina. Ovaj predmet je dokaz da zbog neprimjerenog stava prema propisima i njihovoj primjeni, kao i zbog nedovoljne revnosti i poštovanja pravne države i osjećaja legaliteta Republika Hrvatska završava i u konačnici gubi pred Sudom. Predmet kao takav nije „egzotičan“, radi se o tužbama koje sudovi rješavaju na dnevnoj bazi, a i sam podnositelj je dao sve od sebe da se predmet riješi što prije. Također, riječ je o životnoj situaciji u kojoj se ljudi, nažalost, sve češće nalaze (tu poglavito govorim o razvodu braka). Međutim, zbog nedovoljne revnosti sudova te nedostatka poštovanja Ustavom zagaraniranoga prava na suđenje u razumnom roku, predmet koji je trebao biti riješen puno brže završio je pred Sudom gdje je u većini prigovora i utvrđeno da je došlo do propusta Republike Hrvatske. Krajnje je vrijeme da počnemo učiti na vlastitim greškama, umjesto da ih ponavljamo, jer jedino tako možemo vratiti povjerenje u pravni sustav i pravnu državu te napredovati u boljitku rada i učinkovitosti sudova Republike Hrvatske.

S obzirom da Obiteljski zakon²⁹ propisuje načelo žurnosti u rješavanju obiteljsko-pravnih stvari u vezi s djetetom, a takvih je predmeta uistinu mnogo, mišljenja sam da bi bilo svrsishodno, iako se ide k teritorijalnom i organizacijskom preustroju sudova s ciljem smanjenja broja sudova, osnovati posebne obiteljske sudove te da bi time navedeno načelo bilo puno efikasnije ispoštovano. To bi bilo posebno oportuno s obzirom na to da je obitelj prirodna i osnovna društvena jedinica u kojoj se objedinjuju sve najvažnije životne funkcije, od biološke, preko ekonomske do one, po mom mišljenju najvažnije, odgojne.

²⁸ KORAĆ GRAOVAC, A., *op. cit.* (bilj. 3), str. 50. – 51.

²⁹ ObZ (bilj. 8), čl. 10.

„Case of V.K. v. Croatia – Judgment of the European Court of Human Rights“ – summary

The Republic of Croatia has so far lost all cases before the European Court of Human Rights in the area of family law, provided that it was mainly a problem of application of regulations. The subject of this paper is a case from 2012 in which the European Court of Human Rights has decided that the long-term divorce process of a Croatian citizen has violated a set of rights that are guaranteed by the European Convention on Human Rights, mainly a right to a fair trial (article 6 of the Convention), a right to respect for one's private and family life (article 8 of the Convention), as well as a right to marry (article 12 of the Convention). Other than the introductory remarks, the facts, relevant domestic law, the parties' arguments and the Court's assessment, this paper contains the author's comments regarding parties' arguments and the Court's assessment.

Key words: The European Court of Human Rights, the right to marry and found a family, the right to divorce, the child's right to know their origins, violation of rights